

*Ахметжанова Ж.Б.¹, Шамшенова Э.Ж.², Амантаева С.А.³

^{1,2,3} Академик Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды университеті,

^{1,2,3} Қарағанды, Қазақстан

¹ORCID ID: 0000-0001-5212-162X

*(E-mail: zhanar-ahmetzhan@mail.ru)

СӨЙЛЕУ ТІЛІ ЖАЛПЫ ДАМЫМАҒАН МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ СӨЙЛЕУ ӘРЕКЕТІН ОЙЫН АРҚЫЛЫ ДАМУ

Аңдатпа

Қазақстандағы қоғамдық өзгерістер білім беру мекемелеріне қоғамның әлеуметтік құрылымының өзгеруіне себеп болды. Білім тұлғаның даму мәселелерін алға қояды және шешеді, сол арқылы қазіргі қоғам дамуының тиімді факторына айналады.

ҚР Президенті Қасым-Жомарт Тоқаев Үкіметтің кеңейтілген отырысында: «Әлемдегі жетекші мектептер балалардың креативтік потенциалын дамытумен айналысады, цифрлық технологиялар мен нақты ғылымдарды оқытады. Педагогтер оқыту әдістемесін ойын форматына ауыстырып, үнемі жаңа мамандықтар мен дағдыларды ізденеді. Бәріміз Қазақстанды гүлденген, дамыған елге айналдыруға ұмтыламыз. Бұған жетудің кілті – сапалы және қолжетімді, қазіргі заманғы білім...», - деді [1].

Қазақстандағы білім беру жүйесін жанарту мектепке дейінгі білім беру ұйымындағы түбегейлі өзгерістермен қатар жүреді.

Мектепке дейінгі жас – бұл белсенді даму кезеңі, оның ішінде сөйлеудің барлық аспектілерінің қалыптасуы мен дамуы – фонетикалық, лексикалық, грамматикалық. Баланың өз ойын дәйекті, нақты және дәл жеткізе білуі оның айналасындағылармен қарым-қатынас жасауы және оқуда одан әрі табысқа жетуі үшін қажетті шарт болып табылады.

Зерттеудің мақсаты: СТЖД 3-4 жастағы балалардың сөйлеу әрекетін дамытуға арналған ойындарды пайдалана отырып, бірқатар іс-әрекеттерді теориялық тұрғыдан негіздеу және дамыту.

Зерттеу әдістері: зерттеу мәселесі бойынша психологиялық-педагогикалық әдебиеттерді талдау, құжаттаманы зерттеу, педагогикалық эксперимент.

Қорытындылай келе, СТЖД 3-4 жастағы балалардың сөйлеу әрекетін дамыту құралы ретінде ойынды қолданудың әсері теориялық тұрғыдан негізделіп, дәлелденді.

Зерттеудің практикалық маңыздылығы: зерттеу нәтижелері, сөйлеу тілі жалпы дамымаған бастауыш мектеп жасына дейінгі балалардың жас ерекшелігіне сай таңдалып алынған ойындарды дефектологтар балалардың сөйлеу әрекетін дамыту тиімділігін арттыру үшін оқу-тәрбие процесінде пайдалана алады.

Түйінді сөздер: мектеп жасына дейінгі балалар, жалпы сөйлеу тілі дамымауы, ойын, қарым-қатынас, дағды, түзету, сөйлеу белсенділігі.

Кіріспе. Бес жасқа дейін сөйлеу тілі қалыпты дамыған қазіргі балалар ана тілінің бүкіл жүйесін еркін пайдаланады: олар сөздерді байланыстырып сөйлейді, өз ойын толық жеткізеді, егжей-тегжейлі күрделі сөйлемдерді оңай құрастырады; әңгімелер мен ертегілерді қайталайды. Мұндай балалар барлық дыбыстарды дұрыс айтады, көп буынды сөздерді оңай құрастырады, сөзжасамдық және сөздік қабілеттері бар. Сөздік қоры төрт мыңнан бес мың сөзге дейін жетеді.

Ибатова Г.Б. өз зерттеуінде: «Сөйлеу тілі ақаулықтарының ішіндегі ең көп тараған және күрделі түріне жататыны сөйлеу тілінің жалпы дамымауы (СТЖД) болып саналады. Ондай балалар кешенді психологиялық-педагогикалық қолдауға мұқтаж. Республикамызда ондай балалар әр түрлі арнайы білім беру, түзету мекемелерінде көмек алуға құқылы. Біздің мемлекетімізде арнайы білім беру саласында біршама жағымды өзгерістердің байқалуымен қатар, осы уақытқа дейін шешуін таба алмай келе жатқан мүмкіндіктері шектеулі балаларды ана тілінде түзете-оқыту, тәрбиелеу мәселесі. Оқыту үрдісін жүргізбес бұрын аталған қазақ тілді балаларды, олардың сөйлеу тілінің ерекшеліктерін зерттеп, ақаулықты анықтап, түзеу бағыттарын белгілеу қажет, - деп атап өтеді [2].

Сөйлеу тілі жалпы дамымаған (СТЖД) – баланың сөйлей алмайтын және өз ойын дұрыс жеткізе алмайтын күрделі процесс. Сөйлеу кемістігі патологиялық сипатта болады. Бала дыбыстарды қате айтып қана қоймайды, сонымен қатар, сөз тіркесін немесе жеке сөздерді құру принципін түсінбейді.

Соңғы уақытта мектеп жасына дейінгі балалардың сөйлеу белсенділігін арттыру мәселесі педагогикадағы ең өзекті мәселелердің біріне айналды. Бір жағынан, бұл оның жалпы сөйлеуді дамыту үшін маңыздылығын түсінумен айқындалады, екінші жағынан, қазіргі заманғы шындықтың бірқатар жағымсыз факторларына байланысты бұл функцияның төмендеуінің байқалған тенденциясы.

Атап айтқанда:

- бұл функцияның аздап осалдығына байланысты сөйлеу белсенділігінің төмендеуіне әкеп соғатын балалардың денсаулығының айтарлықтай нашарлауы (бұл психофизиологиялық негізі бойынша ең күрделі ұйымдастырылған);

- қоғамдағы сөйлеу мәдениетінің жалпы деңгейінің төмендеуі: ата-аналар мен балалар арасындағы «күнделікті» қарым-қатынас көлемінің айтарлықтай төмендеуі;

- баланың сөйлеу әрекетін қалыптастыруға мұғалімдердің жеткіліксіз көңіл бөлуі;

- әлеуметтік депривация жағдайында дамитын балалар санының артуы.

Осылайша, ерекше қажеттіліктері бар балалардың сөйлеу әрекетінің мәселесі мұқият назар аударуды және дамудың жаңа құралдарын іздеуді талап етеді.

Осыған орай, сөйлеу тілі жалпы дамымаған 3-4 жастағы балалардың сөйлеу әрекетін дамыту құралы ретінде ойынның мүмкіндіктерін ескере отырып, практикада іс жүзінде оңтайлы әсер ететініне көз жүгірттік.

Әдістер мен материалдар. Жалпы алғанда, ойын мектеп жасына дейінгі жастағы жетекші іс-әрекет болып табылады және оны ересектер мектеп жасына дейінгі балаларды тәрбиелеу, оларға әртүрлі әрекеттерді заттармен, әдістермен және қарым-қатынас құралдарымен үйрету үшін пайдаланады.

Қазіргі түсінікте ойын – «ғылым мен мәдениет субъектілеріндегі объективті әрекеттерді жүзеге асырудың әлеуметтік бекітілген тәсілдерінде негізделген әлеуметтік тәжірибені қайта құруға және игеруге бағытталған шартты жағдайларда әрекет ету түрі» [3].

Ойын әрекеттің ерекше түрі ретінде қарастырылуы Д.Б.Элькониннің [4] еңбектерінде дамыған Л.С. Выготскийдің [5] идеяларына негізделген.

- жас ерекшелігіне байланысты, тұлға құрылымының жаңа түрі және оның қызметі, белгілі бір жас кезеңінде алғаш пайда болатын және баланың санасын, оның қоршаған ортаға қатынасын ең маңызды және іргелі түрде анықтайтын психикалық және әлеуметтік өзгерістер, оның ішкі және сыртқы өмірі, осы кезеңдегі бүкіл даму барысы;

- дамудың әлеуметтік жағдайы, ол белгілі бір жастағы бала мен әлеуметтік шындық арасындағы қарым-қатынастар жүйесі;

- жетекші іс-әрекет, яғни баланың психикасында негізгі өзгерістер болатын және баланың дамуының жаңа, жоғары сатысына өтуін дайындайтын психикалық процестер дамитын іс-әрекет

Л.С. Выготский ойынның әсерінен нақты заттар ойыншықтармен, ал нақты іс-әрекеттер ойын әрекеттерімен алмаса отырып, балада шындықтың белгілі бір жақтарын оны белгілеудің әртүрлі тәсілдерін (көрнекі белгілер, бейнелер, сөздер т.б.) қолдана отырып жаңғырту қабілеті қалыптасады деп атап көрсетті.

Ойын кезінде балалар арасында сөйлеудің белсенді түрде енгізілген күрделі әрекеттерді қолдану арқылы жүзеге асырылады.

Л.С. Новоселова (1997ж.), классификациясы бойынша 1-суретте ойынның келесі түрлерін ажыратқаны келтірілген (1-сурет).

Көптеген зерттеулерді талдау негізінде, Д.Б. Элькониннің ойынның дамуында 4 деңгейді анықтағанын байқауға болады.

Ойын дамуының жас кезеңдері, оның даму кезеңдері болып табылатын анықталған деңгейлері келесідей сипатталады.

1-деңгей. Ойынның негізгі мазмұны ойындағы қатысушыға бағытталған заттармен күнделікті әрекеттерден тұрады. Рөлдер аталмайды, ал балалар өздерін рөлдерін ойнайтын адамдардың атымен атамайды. Балалардың әрекеті бір сарынды және бірнеше қайталанатын операциялардан тұрады. Балалар қатар бір-бірімен немесе жалғыз ойнайды.

1-сурет. Балалар ойындарының классификациясы

Дереккөз: [5, с. 28].

2-деңгей. Ойынның негізгі мазмұны заттармен әрекеттен тұрады, ал ойын әрекетінің нақты іс-әрекетке сәйкестігі бірінші орынға шығады. Қатысушылар арасындағы алғашқы әрекеттестік жалпы ойыншықты немесе әрекет бағытын пайдалану кезінде пайда болады. Балалар бірлестіктері қысқа мерзімді, саны аз (2-3 бала). Негізгі сюжеттер – тұрмыстық.

3-деңгей. Ойынның негізгі мазмұны рөлді орындау және одан туындайтын әрекеттерге айналады, олардың арасында ойынның басқа қатысушыларына қарым-қатынас сипатын жеткізетін әрекеттер ерекшелене бастайды. Ойыншы қатысушыға бағытталған рөлдік сөйлеу пайда болады, бірақ кейде ойыннан тыс қарапайым қарым-қатынастар да пайда болады. Ойынның сюжеті артады: балалар ересектердің тұрмыстық өмірі мен еңбектерін бейнелейді.

4-деңгей. Ойынның негізгі мазмұны – рөлдерін ойын серіктестері ойнайтын басқа адамдармен қарым-қатынасқа байланысты әрекеттерді орындау. Сөйлеу рөлдік болады. Ойынға қатысатын балалардың саны 5-6-ға дейін артады.

Әдетте, 3-4 жастағы балалар өздері ойнағысы келетіндер үшін ойын тапсырмаларын өз бетінше қоя алады, бірақ олар әрқашан оларды нақты түсіндіре алмайды, сондықтан ойын тапсырмаларын ауызша көрсету үшін көбінесе ересектердің көмегіне мұқтаж.

Осыған байланысты сөйлеу тілі жалпы дамымаған баланың психикалық дамуында бір кезеңнен екінші кезеңге өтуді анықтайтын жетекші іс-әрекет түрінің тұрақты өзгеруімен бірдей кезеңдері болады [4, с. 73].

Демек, сөйлеу тілі жалпы дамымаған 3-4 жастағы балалардың өмірінде ойын да жетекші әрекет болып табылады, жақын даму аймағын қамтамасыз етеді және барлық психикалық процестер мен функциялардың дамуына әсер етеді, ал тұлға ретінде тұтастас.

Алайда, бұл баланың дамуы үшін ерекше жағдайлар жасалғанда және ол жүйелі түрде жүргізілетін түзету-тәрбие жұмысы процесіне қосылғанда ғана болады, оның элементі ойын әрекетін мақсатты түрде қалыптастыру болып табылады.

Сөйлеу тілі жалпы дамымаған балалар ойынға қатыса отырып, ұзақ уақыт бойы оның процесіне және ойыншықтарына қызығушылық танытпайды, ересектердің талабына еріксіз түрде бағынады. Оқитудың арқасында ойынға қызығушылық пайда болады, бірақ ол өте қысқа және жеткіліксіз болып келеді.

Қалыпты дамып келе жатқан құрдастарынан айырмашылығы, сөйлеу тілі жалпы дамымаған балалар ойынға ұзақ уақыт бойы қызығушылық танытпайды және оған деген өздерінің іс-әрекеттерін де көрсетпейді. Мектеп жасына дейінгі балалар ауызша және жеке қарым-қатынасқа түсуге, әсер алмасуға немесе алдағы бірлескен іс-шаралардың мазмұнына келісуге ұмтылмайды. Құрдастар арасында бірден қарым-қатынасқа түспейді. Әдетте, сөйлеу тілі жалпы дамымаған балалар арасындағы қарым-қатынас өте әлсіз, тұрақсыз өзара әрекеттестікке байланысты балалар жалғыз ойнауды қалайды, олар бірлескен ойынды дамыта

алмайды, серіктестік орната алмайды, олар «қатар отырғандарымен, бірақ бірге ойнамайды.

Сөйлеу тілі жалпы дамымаған балаларға тән қасиет ойын қимылдарын сөйлеуді сүйемелдеусіз орындау. Әдетте, олар үнсіз әрекет етеді, кейде ересек адамның сөздері мен қимылдарын сөзбе-сөз қайталайды, олардың мимикасы мен интонациясына еліктейді.

Мектеп жасына дейінгі балаларға ойынға баулу жеке және топтық сабақтар түрінде жүзеге асырылады. Топ психофизикалық даму ерекшеліктеріне қарай 2-5 баладан тұруы мүмкін. Сабақтар педагог-дефектолог пен тәрбиешінің жұмыс кестесіне сәйкес жүргізіледі (табиғи материалдармен ойындар, конструктивті ойындар, театрландырылған ойындар, рөлдік ойындар).

Арнайы ұйымдастырылған түзету-педагогикалық араласу көріністі айтарлықтай өзгертеді: сөйлеу тілі жалпы дамымаған балалардың ойыны оның дамуында ілгерілейді. Ойын әрекетінің дамуымен қатар сөйлеу және қарым-қатынас әрекеттері де дамиды [6].

Сөйлеуді дамыту бойынша түзету жұмыстары келесі бағыттар бойынша жүргізіледі:

1. Күнделікті өмірде баламен оның күнделікті, ойын және танымдық қызығушылықтары туралы жанды қарым-қатынас процесінде (сөйлеудің әлеуметтік бағытын дамыту, коммуникативті қажеттіліктерді дамыту, коммуникативті мәлімдемелердің әртүрлі түрлерін меңгеру).

2. Рөлдік және театрландырылған ойындар процесінде (сөйлеу құралдарын белсендіру, коммуникативті мәлімдемелердің әртүрлі түрлерін меңгеру, оның ішінде терістеу).

3. Сызу, модельдеу, дизайн, қол еңбегі сабақтарында (сөйлеудің реттеушілік қызметі, бейнелеуге қолайлы ой қалыптастыру мақсатында қабылданған нәрсені сөзбен байланыстыру, сөзге негізделген ойды жаңарту).

4. Сөйлеуді дамыту сабақтарында (сөйлеудің барлық түрлері мен формалары), коммуникативті жағдаяттарды модельдеу принципіне негізделген.

5. Бастауыш математикалық түсініктерді қалыптастыру барысында дене және музыкалық тәрбие.

6. Жеке түзету жұмысы процесінде (дыбыстың айтылуын түзету, фонематикалық естуді дамыту және одан әрі жеке түзету бағдарламасына сәйкес).

Балаларды үнемі бір-бірімен қарым-қатынасқа түсуге және олардың іс-әрекетіне түсініктеме беруге ынталандыру керек, бұл белсенді сөйлеуді, әңгімелесуді қолдану дағдыларын дамытуға, олардың сөздік қорын байытуға ықпал етеді. Мазмұны сюжетті драматизациялау болып табылатын ойындар драматизациялық ойындар деп аталатындар сөйлеу тілі жалпы дамымаған мектеп жасына дейінгі балалардың сөйлеуінің коммуникативтік қызметін, белсенділігін дамытуға үлкен ықпал етеді. Бала ойында ұсынылған заттармен жиі қайталанатын байланысқа түседі, нәтижесінде олар оңай қабылданады және жадында сақталады.

Дидактикалық ойын – қоршаған ортамен танысудың және тіл үйретудің тиімді құралы. Қолданылатын материалдың сипатына қарай дидактикалық ойындар заттармен және ойыншықтармен, тақтада басылған және ауызша болып бөлінеді.

Ойыншық балалардың өмірде тәжірибе арқылы алған идеяларын да, олар анықтаған сөздік формаларды да бекітуге мүмкіндік береді. Балалардың сөйлеу тілін дамытуға арналған ұйымдастырылған іс-әрекеттің әртүрлі түрлерінің ішінде дидактикалық тұрғыдан іріктелген кішкентай ойыншықтармен ойындарға ерекше мән беріледі. Бұл ойыншықтар санат бойынша таңдалады: адамдар, адамдардың үйлері, көліктер, жануарлар, құстар, көкөністер, жемістер, құралдар.

Ойын кезіндегі қарым-қатынастың қозғаушы күші ойнаушы баланың алатын позициясының екіжақтылығынан туады. Бір жағынан ол сөйлеу мінез-құлқын рөлдік мінез-құлыққа бағындыра отырып, белгілі бір кейіпкердің рөлін атқарады. Екінші жағынан, ол ойын серіктесі, басқа балалармен қарым-қатынасқа түседі - сюжеттің дамуы кезінде.

Сөйлеу тілі жалпы дамымаған балаларды оқыту мен тәрбиелеу тәжірибесінде мұғалім нақты ойын әрекеттерін көрсетіп, көрсетеді. Әріптестермен қарым-қатынастың қалыптасу процесінде ересек балаларды алдағы ойынның негізгі мазмұны мен барысын жалпы

сипаттауға үйретеді, жолдастарына қатысты әділеттілікті сақтай отырып, рөлдерді қалай бөлуге ерекше назар аударады. Ойынның негізгі кезеңдері, сонымен қатар сюжетті түрлендіру тәсілдері туралы өзара келісуге үйретеді.

Осылайша, ойын мектепке дейінгі жастағы жетекші әрекет болып табылады, ол баланың жақын даму аймағын қамтамасыз етеді және жалпы сөйлеуі дамымаған балалардың сөйлеуіне белсенді әсер етеді. Сөйлеу тілі жалпы дамымаған 3-4 жастағы баланың дамуы үшін арнайы жағдайлар жасалғанда және оларды жүйелі түрде жүргізілетін түзету-тәрбие жұмысы процесіне қосқанда ғана мүмкін болады, оның элементі – сөйлеу тілін мақсатты пайдалану.

Нәтижелер және оларды талқылау. Ойын арқылы сөйлеу тілі жалпы дамымаған 3-4 жастағы балалардың сөйлеу әрекетінің дамуын эмпирикалық зерттеу.

Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың үлгілік оқу жоспары бойынша ерекше қажеттіліктері бар 3-4 жастағы балалармен топтардың құрылымын талдау.

Меншік нысанына және ведомстволық бағыныстылығына қарамастан мектепке дейінгі ұйымдарда оқу-тәрбие процесі төмендегідей жүзеге асырылады:

- Республикасы Білім министрінің 2024 жылғы 31 мамырдағы №132 «Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың бастауыш, орта білім, негізгі орта және жалпы орта, техникалық және кәсіптік, білімнен кейінгі білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарттарын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім министрінің 2022 жылғы 3 тамыздағы №348 бұйрығына өзгерістер енгізу туралы».

- «Білім алушылардың оқу үлгерімінің ағымдағы мониторингін, аралық және қорытынды аттестаттауды жүргізудің үлгілік ережесін бекіту туралы» (Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің 2008 жылғы 18 наурыздағы № 125 бұйрығы; 2008 жылғы 18 наурыздағы №125 бұйрығы; Қазақстан Республикасы Білім министрінің 2023 жылғы 13 сәуірдегі №96).

Стандарт мектеп жасына дейінгі балаларды оқыту деңгейіне, мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың мазмұнына және оқу жүктемесінің шекті көлеміне қойылатын талаптарды анықтайды.

Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың мазмұны «Денсаулық», «Қарым-қатынас», «Таным», «Шығармашылық», «Қоғам» білім беру бағыттарына негізделген, олардың жас және жеке ерекшеліктерін ескере отырып, балалардың жан-жақты дамуына бағытталған және білім беру бағыттарының мазмұнын біріктіру.

«Қарым-қатынас» білім беру саласының мазмұны үлкендермен және балалармен еркін қарым-қатынас жасау дағдыларын, зейінді, сөзге, балалар әдебиетіне қызығушылықты дамытуға бағытталған.

Бұл бағыт бастауыш мектеп жасына дейінгі балалармен топтарда келесі міндеттерді орындау арқылы жүзеге асырылады:

- балалар қатысатын әртүрлі іс-әрекеттерден (көркем кітаптарды қарау, суреттердегі немесе иллюстрациялардағы таныс кейіпкерлерді тану және т.б.) өз әсерлерін тәуелсіз көрсетуді белсендіретін жағдайлар жасау;

- әр түрлі атауларды (жануарлар, заттар, құбылыстар, т.б.) ойыншықтар мен суреттерге байланыстырып, түсіну қабілетін дамыту;

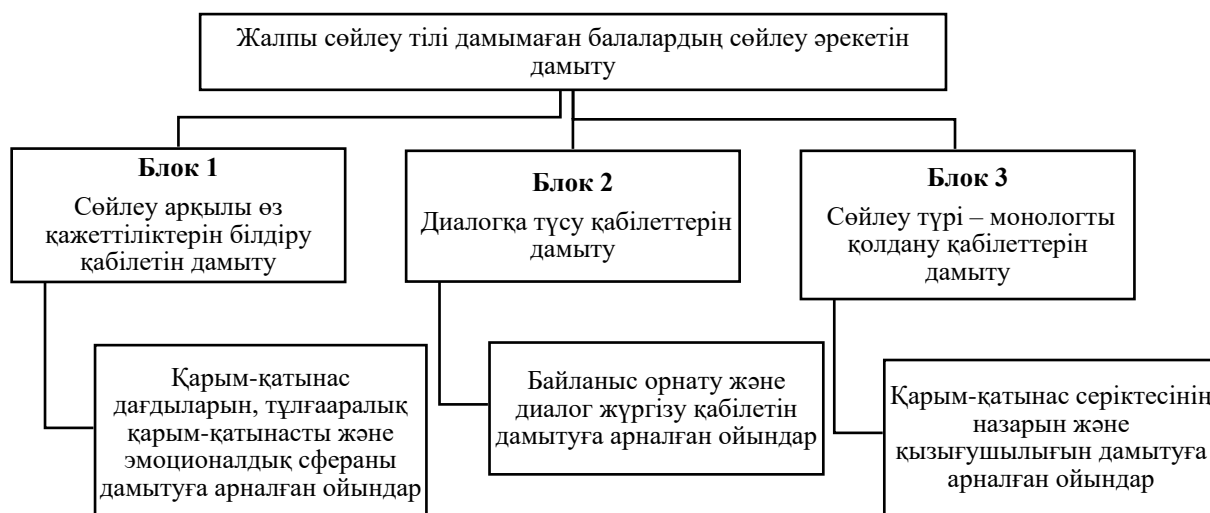
- жақын ортадағы заттардың атауларын, олардың белгілерін, олармен әрекетін және кеңістікте орналасуын білдіретін сөздерді сөйлеу тәжірибесінде белсендіру;

- балалардың сұрақтарға жауап беру қабілетін дамыту: заттарды, суреттерді, иллюстрацияларды қарау кезінде; оқығаныңыз туралы;

- әңгімелеу қабілетін қалыптастыру: ойыншық туралы құрастырылған немесе суреттің мазмұны бойынша екі-үш сөйлемнен тұратын әңгімені мұғалімнен кейін қайталау.

Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың типтік оқу бағдарламасына сәйкес

Сөйлеу тілі жалпы дамымаған 3-4 жастағы балалардың сөйлеу әрекетін ойынның көмегімен дамыту белгілі бір реттілікпен жүзеге асырылады, оны белгілі блоктарға бөлуге болады, 2-сурет.

2-сурет. Сөйлеу тілі жалпы дамымаған 3-4 жастағы балалардың сөйлеу әрекетін дамытуға арналған ойындар

Дереккөз: автор дайындаған.

Сөйлеу тілі жалпы дамымаған балалардың сөйлеу әрекетін дамыту келесі бағыттар бойынша жүзеге асырылады:

1. Күнделікті өмірде баламен оның күнделікті, ойын және танымдық қызығушылықтары туралы жанды қарым-қатынас процесінде (сөйлеудің әлеуметтік бағытын дамыту, коммуникативті қажеттіліктерді дамыту, коммуникативті мәлімдемелердің әртүрлі түрлерін меңгеру).

2. Еркін ойын әрекеті кезінде рөлдік және театрландырылған ойындарда (сөйлеу құралдарын белсендіру, коммуникативті мәлімдемелердің әртүрлі түрлерін, соның ішінде терістеуді меңгеру).

3. Сабақтардың әртүрлі кезеңдерінде – сурет салу, модельдеу, жобалау, қол еңбегі (сөйлеудің реттеушілік қызметі, бейнелеуге қолайлы ойды қалыптастыру мақсатында қабылданатын сөзбен байланыстыру, сөз негізінде ойды жаңарту).

4. Сөйлеуді дамыту сабақтарында (сөйлеудің барлық түрлері мен формалары), коммуникативті жағдаяттарды модельдеу принципіне негізделген.

5. Жеке түзету жұмысы процесінде (дыбыстың айтылуын түзету, фонематикалық естуді дамыту және одан әрі жеке түзету бағдарламасына сәйкес).

Ойынның дамытушылық әсері екі кейіпкерге бір уақытта сөйлеуді жасау қажеттілігінен де көрінеді, бұл өз позициясының өзгеруімен, рөл сипатының өзгеруімен байланысты. Рөлдік мінез-құлқы қажеттіліктерінің және кейіпкерлер арасындағы қарым-қатынасты берудің әсерінен бала мазмұнды диалогтарды қайта құруды үйренеді, осылайша ойынға қажетті сөйлеу құралдарын меңгереді.

Ойын және сөйлеу мінез-құлқының мысалдарын көрсете отырып, ересек адам бір ойды білдіру үшін әртүрлі сөздер, грамматикалық формалар және ауызша қарым-қатынас түрлері қолданылған кезде, өз сөзін синтаксистік синонимдік принципке негізделген әртүрлі мәлімдемелермен әдейі толтырады. Бұл сөйлеуді түсінуді айтарлықтай кеңейтуге және тереңдетуге, сондай-ақ балалардың тәуелсіз сөйлеуін байытуға мүмкіндік береді.

Әріптестермен қарым-қатынастың пайда болу процесінде ересек балаларды алдағы ойынның негізгі мазмұны мен барысын жалпы сипаттауға үйретеді, жолдастарға қатысты әділеттілікті сақтай отырып, рөлдерді қалай бөлуге ерекше назар аударады.

Осылайша, ойындар сөйлеу тілі жалпы дамымаған балалардың сөйлеу әрекетін дамытуға ықпал ете алады.

Педагогикалық эксперимент және оның нәтижелері.

Зерттеуге сөйлеу тілі жалпы дамымаған бастауыш мектеп жасына дейінгі балалар, кіші сөйлеу тобының тәрбиеленушілері, барлығы 10 бала қатыстырылды және психологиялық-

медициналық-педагогикалық кеңес қорытындысына сәйкес қойылған диагноз – жалпы сөйлеу тілі дамуының III деңгейі, оқушылардың жасы 3-4 жаста.

Педагогикалық эксперимент үш кезеңде өткізілді.

Бірінші кезеңде (анықтау) сөйлеу тілі жалпы дамымаған бастауыш мектеп жасына дейінгі балалардың сөйлеу белсенділігінің деңгейі анықталды.

Екінші кезеңде (қалыптастырушы), сөйлеу тілі жалпы дамымаған 3-4 жастағы балалардың сөйлеу әрекетін ойын арқылы дамыту мақсатында мақсатты педагогикалық жұмыс жүргізілді.

Үшінші кезеңде (бақылау) педагогикалық жұмыстың тиімділігіне баға қойылды және оқу тобындағы зерттеудің қалыптастырушы бөліміне дейін және одан кейінгі балалардың сөйлеу әрекетінің даму деңгейіне салыстырмалы талдау жасалды.

Зерттеу жұмысымызда біз сөйлеу тілі жалпы дамымаған 3-4 жастағы балалардың интеллектуалдық және тұлғалық сферасының даму ерекшеліктерін ескере отырып, ойындарды осы жастағы балалармен жүргізетін болса, онда бұл өз үлесін балалардың сөйлеу әрекетін дамытуға үлкен үлес қосатындығын байқадық.

Зерттеу жұмысының бірінші кезеңі анықтау кезеңі болды.

Анықтау кезеңінің мақсаты: сөйлеу тілі жалпы дамымаған бастауыш мектеп жасына дейінгі балалардың сөйлеу әрекетінің деңгейін саралау.

Мақсатқа сәйкес келесі міндеттер шешілді:

- зерттеуге қатысатын балаларды тексеру әдістерін таңдау;
- сөйлеу тілі жалпы дамымаған мектеп жасына дейінгі балаларды тексеру;
- сөйлеу тілі жалпы дамымаған бастауыш мектеп жасына дейінгі балаларды тексеру нәтижелеріне сипаттама беру, сапалық және сандық талдау жасау.

Сөйлеу тілі жалпы дамымаған мектеп жасына дейінгі балалардың сөйлеу белсенділігінің даму деңгейін анықтау үшін біз үш әдісті қолдандық: «Қолғаптар» әдістемесі (Цукерман Г.А.) [7], диалог жүргізу дағдыларын зерттеу әдістемесі (Бизикова И.А. [8]), «Мектеп жасына дейінгі балалардың тұлғааралық қатынастарын бақылау» әдістемесі (Смирнова О.Е., Холмогорова В.М.) [9].

Эксперименттік зерттеу күннің бірінші жартысында балалардың еркін ойын әрекеттері кезінде жүргізілді, тапсырмалар осы жас тобындағы сөйлеу тілі жалпы дамымаған балаларға қатысты психологиялық және педагогикалық талаптарды сақтай отырып, бірінен соң бірі ұсынылды. Диагностикалық әдістер бойынша жұмыс топтық және жеке түрде жүргізілді.

1. «Қолғаптар» әдістемесі (Цукерман Г.А.).

Бұл әдістеменің мақсаты мектеп жасына дейінгі балаларда қарым-қатынас дағдылардың қалыптасуын зерттеу болып табылады.

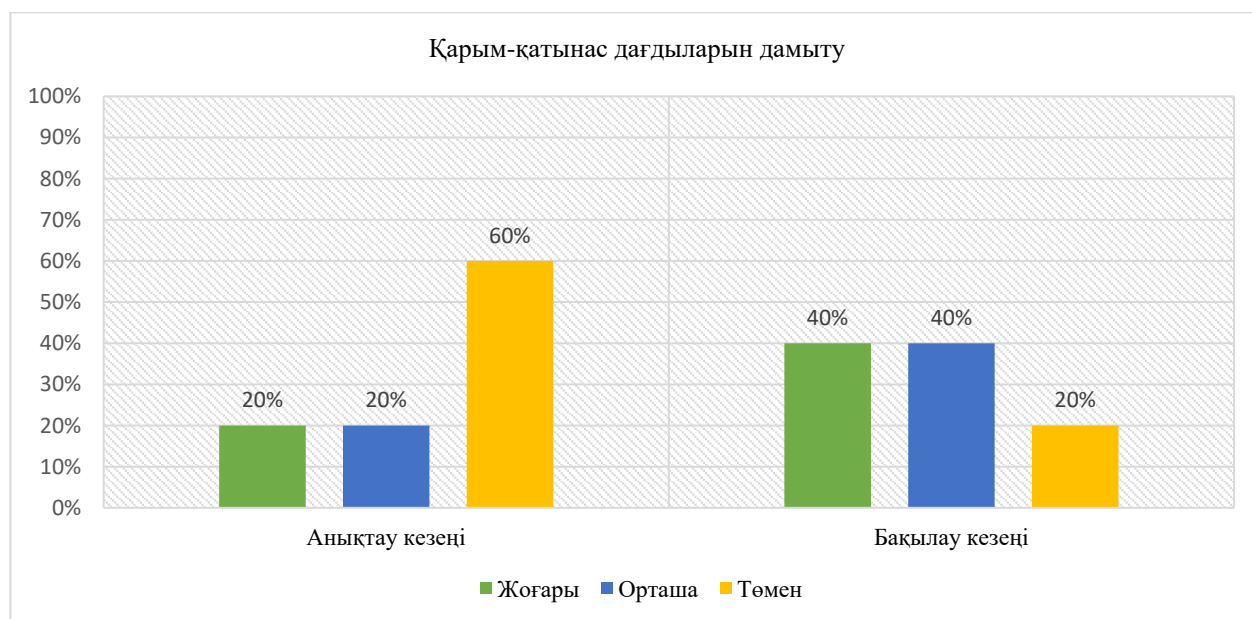
1-кестеде алынған нәтижелер берілген.

1-кесте. Жалпы сөйлеу тілі дамымаған балалардың қарым-қатынас дағдыларының даму деңгейі

№	Оқушы балалар	Анықтау кезеңі	Бақылау кезеңі
		Даму деңгейі	Даму деңгейі
1	1-оқушы	жоғары	жоғары
2	2-оқушы	жоғары	жоғары
3	3-оқушы	төмен	орташа
4	4-оқушы	төмен	орташа
5	5-оқушы	төмен	төмен
6	6-оқушы	төмен	төмен
7	7-оқушы	орташа	жоғары
8	8-оқушы	орташа	жоғары
9	9-оқушы	төмен	орташа
10	10-оқушы	төмен	орташа

Дереккөз: автор дайындаған.

Қарым-қатынас дағдылардың дамуын талдау нәтижесі 3-суретте көрсетілген

3-сурет. Сөйлеу тілі жалпы дамымаған бастауыш мектеп жасына дейінгі балалардың қарым-қатынас дағдыларын дамыту

Дереккөз: автор дайындаған.

Балалардың диалог жүргізу қабілетін талдай отырып, мыналарды атап өтуге болады: балалардың бір-бірімен қарым-қатынас жасау барысында сөйлеу тілінің дәрежесі артты, сұрақ-жауап түріндегі сөйлеу әрекеті және сөйлеу белсенділігі (екеуінің де негізділігі) бар екендігі байқалды.

2. Диалог жүргізу дағдыларын зерттеу әдістемесі (И.А. Бизикова).

Екінші сауалнама әдісі бойынша: «Диалог жүргізу дағдыларын үйрену» серуен кезінде және сабақтан тыс уақыттарда қарым-қатынас жағдаяттарды модельдеу процесінде диалогты жүргізе білу деңгейін бағаладық.

Мақсаты: балалардың диалог жүргізу қабілетін зерттеу.

Ойынға қатысушылар телефон тұтқасын ұстап, телефон нөмірін теріп, диалог жүргізеді.

Мектеп жасына дейінгі балалардың диалог жүргізу дағдыларының сипаттамалары 2-кестеде келтірілген

Мектеп жасына дейінгі балалардың сөйлеу тілі жалпы дамымаған балалармен диалог жүргізу қабілетінің даму деңгейін талдау 2-кестеде келтірілген. Анықтама кезеңінде бастауыш мектеп жасына дейінгі балалардың СТЖД балалармен диалог жүргізу қабілетін зерттеу.

Алынған деректерді талдай отырып, қорытынды жасадық:

Диалог жүргізу қабілетінің дамуының жоғары деңгейі – 3 бала (30%);

Диалог жүргізу қабілетінің даму деңгейі орташа 4 бала (40%);

Диалог жүргізу қабілетінің даму деңгейінің төмендігі – 3 бала (30%)

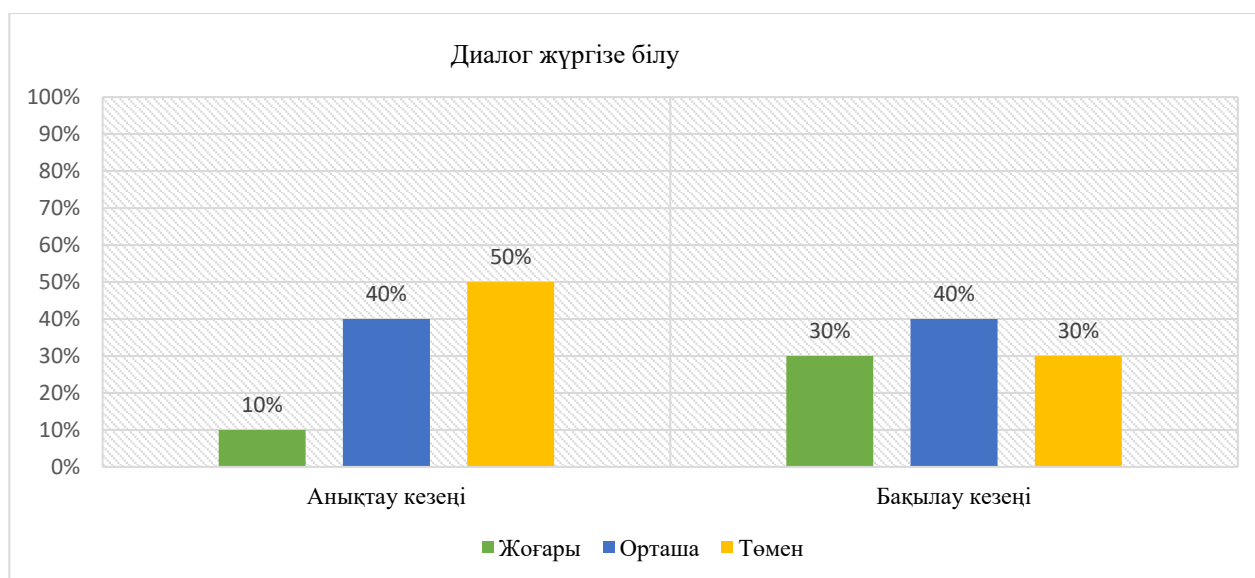
2-кесте. Диалог жүргізе білуге үйрету

№	Біліктілігі	Оқушы	Оқушы										Балл	
			1-оқушы	2-оқушы	3-оқушы	4-оқушы	5-оқушы	6-оқушы	7-оқушы	8-оқушы	9-оқушы	10-оқушы		
1	Сұрақтарды қоя білу қабілеті	1.1		+										5
		1.2	+							+	+	+		4

		1.3			+	+	+	+				+	3
2	Сұрақтарға жауап беру қабілеті	2.1		+									5
		2.2	+						+	+	+		4
		2.3			+	+	+	+				+	3
3	Өтініштерді білдіру қабілеті	3.1		+									5
		3.2							+	+	+		4
		3.3			+	+	+					+	3
4	Диалог жүргізе білу қабілеті	4.1		+									5
		4.2	+						+	+	+		4
		4.3			+	+	+	+				+	3
	Жалпы балл саны		20	20	12	9	9	9	20	12	12	12	
	Деңгейі		В	В	С	Н	Н	Н	В	С	С	С	

Дереккөз: автор дайындаған.

Зерттеудің бақылау кезеңінде жеңіл психикалық дамуы тежелген үлкен мектепке дейінгі жастағы балалардың диалог жүргізу қабілетінің даму деңгейлерін талдау нәтижесі 4-суретте келтірілген.

4-сурет. Сөйлеу тілі жалпы дамымаған бастауыш мектеп жасына дейінгі балалардың диалог жүргізу дағдыларын зерттеу деңгейлері

Дереккөз: автор дайындаған.

Осылайша, сабақ барысында балалар бірлескен ойын әрекеттерін орындады. Сабақта балалардың сөйлеу әрекетінің дағдыларын дамытуға ықпал ететін ойындар қамтылды: сұрақтарға жауап беру, әңгімелесу, сезімдер мен тәжірибе алмасу, мимика мен пантомима арқылы өз ойын мазмұнды жеткізу.

Автордың осы әдістемені түсіндіруіне сәйкес (И.А.Бизикова) 3-кестеде берілген.

3-кесте. Диалог жүргізу дағдыларын дамыту деңгейлері бойынша бағалау

Үшінші әдісте «Мектеп жасына дейінгі балалардың тұлғааралық қарым-қатынасын бақылау» (Смирнова О.Е., Холмогорова В.М.) топтағы балалардың сөйлеу әрекетінің дамуы және балалар арасындағы тұлғааралық қарым-қатынас ерекшеліктері бақыланды.

Баланың іс-әрекетінің сипатына, немен айналысатынына, ол басқа балаларды ойынға тарта ма, топтағы басқа балалардың не істеп жатқанына қызыға ма, баланың көңіл-күйі қандай екеніне назар аударылды.

Бақылау нәтижесінде 3-кестеде келтірілген келесі мәліметтер алынды.

3-кесте. Зерттеудің бақылау кезеңінде СТЖД мектеп жасына дейінгі балалардың сөйлеу әрекетінің дамуын бақылау хаттамасы

№	Бақылау критерийі	Оқушы										Балл	
		Оқушы	1-оқушы	2-оқушы	3-оқушы	4-оқушы	5-оқушы	6-оқушы	7-оқушы	8-оқушы	9-оқушы		10-оқушы
1	Бастамашылдық:	1.1	+	+					+				3
		1.2			+		+			+	+	+	2
		1.3				+		+					1
2	Сезімталдық	2.1	+	+					+				3
		2.2			+		+			+	+	+	2
		2.3				+		+					1
3	Эмоционалды фонның басымдығы	3.1	+	+					+				3
		3.2			+		+			+	+	+	2
		3.3				+		+					1
Жалпы балл саны			9	9	6	3	6	3	9	6	6	6	
Деңгейі			В	В	С	Н	С	Н	В	С	С	С	

Дереккөз: автор дайындаған.

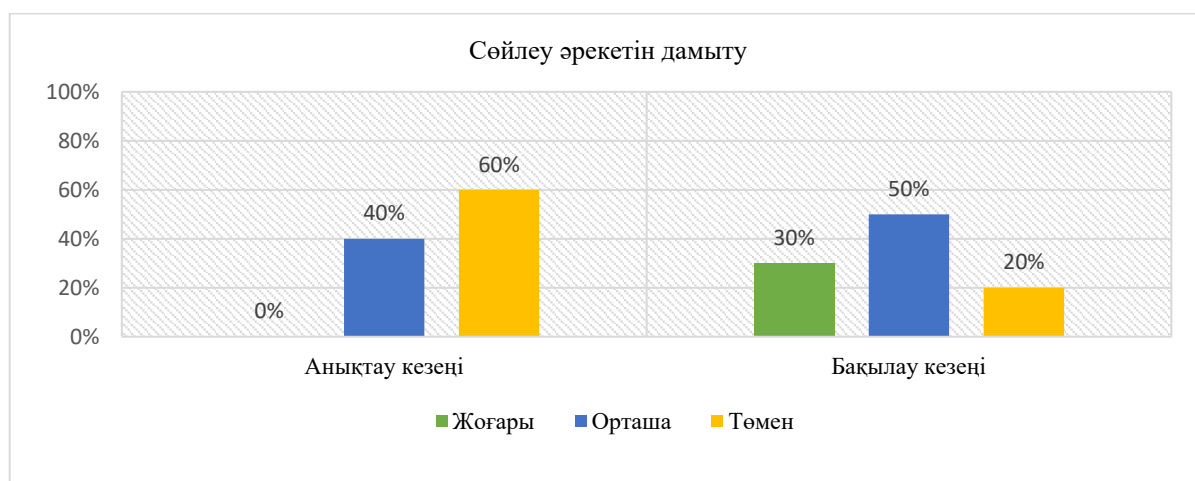
Бұдан әрі жалпы сөйлеу тілі дамымаған мектеп жасына дейінгі балалардың сөйлеу әрекетінің даму деңгейі есептелді:

Жоғары деңгей – 3 бала (30%), балалар, іс-әрекеттерінде үйлестіру жеткіліксіз болса да, топ балаларымен бірлескен ойын әрекеттеріне ұмтылды: олар басқалармен бірге ойнау туралы келіссөздер жүргізуге тырысты, тіпті ойыншықтарды таңдады. олар бұл үшін қажет болды.

Орташа деңгейі – 5 бала (50%), жалпы сөйлеу тілі дамымаған мектеп жасына дейінгі балалар мезгіл-мезгіл басқалардың ойынына қызығушылық танытып, ойынға қатысты, достық, қызығушылық танытты, бірақ мұндай қызығушылықтың сипаты эпизодтық болды, балалар ойынға тартылды. қысқа уақытқа ұсынылған ойын, содан кейін алаңдап, өз бетінше ойнады, бірақ жақын жерде;

Төмен деңгей – 2 бала (20%) әлі де белсенділік танытпады, жалғыз ойнағанды жөн көрді, олар ойнайтын нәрсеге назар аударды, бірақ басқа балалар бірге ойнауды ұсынған кезде ешқандай зорлық-зомбылық наразылық реакциялары байқалмады.

Сөйлеу тілі жалпы дамымаған мектеп жасына дейінгі балалардың сөйлеу әрекетінің дамуын және тұлғааралық қарым-қатынас ерекшеліктерін бақылауды талдау нәтижесі 5-суретте келтірілген.

5-сурет. Жалпы сөйлеу тілі дамымаған мектеп жасына дейінгі балалардың

сөйлеу әрекетінің дамуын бақылау

Дереккөз: автор дайындаған.

Бақылау кезеңінде сөйлеу тілі жалпы дамымаған бастауыш мектеп жасына дейінгі балаларды тексеруден кейін алынған нәтижелер 4-кестеде келтірілген.

4-кесте. Диагностикалық әдістердің жиынтығы

Оқушылар	Диагностикалық әдістер			Жалпы деңгей
	«Қолғаптар» әдісі	Диалог жүргізу дағдыларын зерттеу әдістемесі	«Мектеп жасына дейінгі балалардың тұлғааралық қарым-қатынасын бақылау»	
1-оқушы	жоғары	жоғары	жоғары	жоғары
2-оқушы	жоғары	орташа	орташа	орташа
3-оқушы	төмен	төмен	төмен	төмен
4-оқушы	орташа	орташа	орташа	орташа
5-оқушы	төмен	төмен	орташа	төмен
6-оқушы	төмен	төмен	төмен	төмен
7-оқушы	жоғары	орташа	орташа	орташа
8-оқушы	жоғары	орташа	орташа	орташа
9-оқушы	төмен	төмен	төмен	төмен
10-оқушы	орташа	орташа	орташа	орташа
1-оқушы	жоғары	жоғары	жоғары	жоғары

Дереккөз: автор дайындаған.

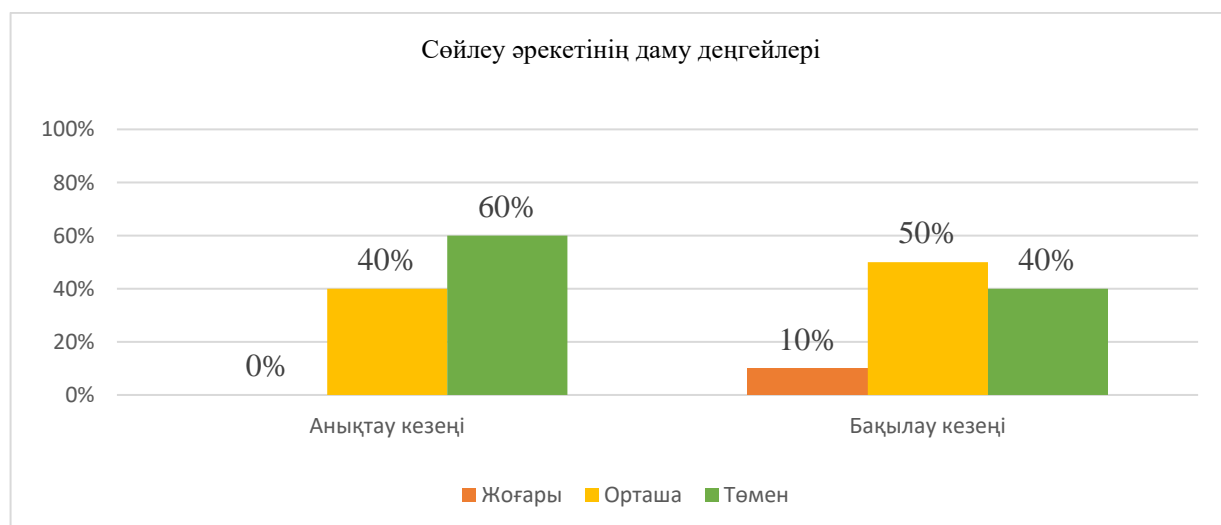
Жиынтық кестеде келтірілгендей алынған нәтижелерге сүйене отырып, зерттеудің бақылау кезеңінде жалпы сөйлеу тілі дамымаған мектеп жасына дейінгі балалардың оқу тобындағы сөйлеу әрекетінің жалпы даму деңгейі туралы қорытынды жасауға болады:

Жоғары деңгей – 10% - 1 бала;

Орташа деңгей – 50% - 5 бала;

Төменгі деңгей – 40% - 4 бала;

Әрі қарай, мектеп жасына дейінгі балалардың сөйлеу әрекетінің жалпы даму деңгейінің көрсеткіштерін зерттеудің анықтау және бақылау кезеңдерінде сөйлеуінің жалпы дамымауымен салыстырамыз, 6-сурет.

6-сурет. Педагогикалық эксперименттің анықтау және бақылау кезеңіндегі сөйлеу тілі жалпы дамымаған 3-4 жастағы балалардың сөйлеу әрекетінің даму деңгейлері

Дереккөз: автор дайындаған.

Қорытынды. Сонымен, сөйлеу тілі жалпы дамымаған бастауыш мектеп жасына дейінгі балаларда сөйлеу әрекетінің даму деңгейінің басымдылығы орташа (50%), бұл балалардың сөйлеу әрекетін дамыту бойынша қалыптастырушы кезеңде жүргізілген педагогикалық жұмыстың тиімділігін көрсетеді. Ойындарды қолдану арқылы сөйлеу тілі жалпы дамымаған бастауыш мектеп жасына дейінгі балалармен жүргізілген зерттеу жұмыстарының нәтижесінде біз мақсатымызға жеттік, проблемаларымызды шештік, гипотезаны растадық.

Бастауыш мектеп жасына дейінгі балалардың сөйлеуін дамытудың теориялық және әдістемелік принциптеріне сүйене отырып, біз балалардың сөйлеу әрекетін дамыту үшін ойындарды қолданатын сабақтарды әзірледік және сабақ үстінде және сабақтан тыс уақыттарда, серуедеу кезінде сынақтан өткіздік.

Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың типтік оқу бағдарламасына сәйкес әзірленген, сөйлеуді дамыту сабақтарына, серуендеуге және балалардың еркін ойын әрекеттеріне енгізілген ойындармен іс-әрекеттерді сынау жалпы сөйлеу тілі дамымаған 3-4 жастағы балалардың сөйлеу белсенділігін арттырды.

Жалпы сөйлеу тілі дамымаған 3-4 жастағы балалардың сөйлеу әрекетінің дамуында келесі оң өзгерістерді атап өтуге болады:

- сөздердің нормативті қолданысы айтарлықтай артты;
- балалардың күнделікті ойын барысында сөйлесуді бастау, әрі қарай жүргізу деңгейі және аяқтау қабілеті артты;
- өзінің іс-әрекетін, жоспарын ауызша айту қажеттілігі, топтағы басқа балалармен қарым-қатынасқа түсуге деген ықылас артты;
- балалардың сөздік қорында тек күнделікті тақырыптағы сөздер ғана емес, бағалау мағыналы сөздер, жалпылау сөздер (қазір табақ пен қасық емес, ыдыс-аяқ, сонымен қатар киім-кешек, ойыншық және т.б.), синонимдер (көңілді, қуанышты) бар;
- балалардың жай сөйлеммен сөйлеу қабілеті артты, бірте-бірте күрделі сөйлемдерге ауысты, сөздік қорлары байыды.

Қорыта келгенде, сөйлеу тілі жалпы дамымаған бастауыш мектеп жасына дейінгі балаларда сөйлеу әрекетінің дамуының орташа (50%) деңгейлері басым болады, бұл балалардың сөйлеу әрекетін дамыту бойынша қалыптастырушы кезеңде жүргізілген педагогикалық жұмыстардың тиімділігін көрсетеді.

Педагогикалық эксперименттің қорытынды кезеңінде сөйлеу тілі жалпы дамымаған бастауыш мектеп жасына дейінгі балалардың сөйлеу белсенділігін дамыту үшін ойындардың алатын орны ерекше екендігін байқадық.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

- 1 Үкіметтің кеңейтілген отырысы (16.08.2019) [Электрондық ресурс]. – URL: https://baq.kz/bilim-beru-zhuyesi_120668/
- 2 Ибатова Г.Б. Сөйлеу тілі жалпы дамымаған мектепке дейінгі жастағы балалардың сөзжасам дағдыларын қалыптастыру әдістемесі // Абай атындағы ҚазҰПУ-ң Хабаршысы «Педагогика ғылымдары» сериясы. - 2020. - №2(66). - Б.326-331 DOI: <https://doi.org/10.51889/2020-2.1728-5496.56>
- 3 Гаспарова Е. М. Отображение социальных отношений в театрализованной игре. // Дошкольное воспитание. - 2019. - № 8. – С.143-149.
- 4 Эльконин Д. Б. Игра, ее место и роль в жизни и развитии детей. - М.: Педагогика, 2017. – 128 с.
- 5 Выготский Л. С. Педагогическая психология. -М.: АСТ: Астрель, Хранитель, 2013. - 671 с.
- 6 Омельченко Е. А. Теория и методика игры: учебно-метод. пособие. – Новосибирск, 2009. -170 с.
- 7 Мамайчук И. И. Психокоррекционные технологии для детей с проблемами в развитии. - СПб.: Речь, 2016. -400 с.

8 Методика «Рукавички» (Г.А. Цукерман) [Электронный ресурс]. - URL: <https://nsportal.ru/nachalnaya-shkola/dlya-kompleksov-detskii-sad-nachalnaya-shkola/2019/04/30/diagnostika-detey>

9 Кудрова Т. И. Моделирование в обучении грамоте дошкольников с недоразвитием речи. // Логопед в детском саду. -2007. -№4. -С. 51–54.

REFERENCE

1 Ükimettiñ keñeytilgen otırısı [Extended government meeting (16.08.2019)]. [Electronic resource]. - URL: https://baq.kz/bilim-beru-zhuyesi_120668/ [In Kazakh]

2 Ibatova, G.B. (2020). Sóljeu tili zhalpy damymağan mektepke dejingi zhastaǵy balalardyń sózshasam daǵdylaryn kalyptastyru ádistemesi [Methods for the formation of word education skills for preschool children with general speech underground] // Abaj atyndaǵy KázyPU-ń Habarshysy «Pedagogika gylymdary» seriyasy [Kazakh National Pedagogical University named after Abay], №2(66), 326-331. DOI: <https://doi.org/10.51889/2020-2.1728-5496.56> [In Kazakh]

3 Gasparova, Ye. M. (2019). Otobrazheniye sotsial'nykh otnosheniy v teatralizovannoy igre [Display of social relations in theatrical play]. // Doshkol'noye vospitaniye [Preschool education]. - № 8, 143-149. [In Russian]

4 El'konin, D. B. (2017). Igra, yeye mesto i rol' v zhizni i razvitii detey [Play, its place and role in the life and development of children]. - M.: Pedagogika, 128 p. [In Russian]

5 Vygotskiy, L.S. (2013). Pedagogicheskaya psikhologiya [Pedagogical psychology]. – M.: AST: Astrel', Khranitel', 671 p. [In Russian]

6 Omel'chenko, Ye. A. (2009). Teoriya i metodika igry: uchebno-metod. Posobiye [Theory and methodology of the game: teaching aid]. – Novosibirsk, 170 p. [In Russian]

7 Mamaychuk, I. I. (2016). Psikhokorreksionnyye tekhnologii dlya detey s problemami v razvitii [Psychocorrectional technologies for children with developmental problems]. - SPb.: Rech', 400 p. [In Russian]

8 Metodyka «Rukavychky» (G.A.Tsukerman) [Methodology «Rukavychky» (G.A. Tsukerman)] [Electronic resource]. - URL: <https://nsportal.ru/nachalnaya-shkola/dlya-kompleksov-detskii-sad-nachalnaya-shkola/2019/04/30/diagnostika-detey> [In Russian]

9. Kudrova, T. I. (2007). Modelirovaniye v obuchenii gramote doshkol'nikov s nedorazvitiem rechi [Modeling in teaching literacy to preschoolers with speech disabilities]. // Logoped v detskom sadu [Speech therapist in kindergarten], No. 4, 51-54. [In Russian]

*Ахметжанова Ж.Б.¹, Шамшенова Э.Ж.², Амантаева С.А.³

^{1,2,3} Карагандинский университет им. Е.А.Букетова

^{1,2,3} Караганда, Казахстан

РАЗВИТИЕ РЕЧИ ДОШКОЛЬНИКОВ С ОБЩИМ НЕДОРАЗВИТИЕМ РЕЧИ С ПОМОЩЬЮ ИГР

Аннотация

Изменения в Казахском обществе вызвали изменения и в социальном заказе общества к образовательным учреждениям. Образование ставит и решает задачи развития личности, превращаясь тем самым в действенный фактор развития современного общества.

«Ведущие школы мира всецело занимаются развитием креативного потенциала детей, обучают цифровым технологиям и точным наукам. Педагоги меняют методики обучения в сторону игровых форматов, находятся в постоянном поиске. Все мы едины в своем стремлении сделать Казахстан процветающей, развитой страной. Ключ к этому - качественное, доступное и современное образование...» - сказал президент РК Касым-Жомарт Токаев на расширенном заседании Правительства [1].

Обновление системы образования в Казахстане сопровождается коренными изменениями в организации дошкольного образования.

Дошкольный возраст – это период активного развития, в том числе становления и развития всех сторон речи – фонетической, лексической, грамматической. Умение ребенка связно, последовательно и точно, выражать свои мысли является необходимым условием для его общения с окружающими людьми и дальнейшей успешности в обучении.

Цель исследования: теоретически обосновать и разработать серию занятий с использованием игр для развития речевой активности детей 3-4 лет с ОНР.

Методы исследования: анализ психолого-педагогической литературы по проблеме исследования, изучение документации, педагогический эксперимент.

Новизна исследования: теоретически обосновано и доказано влияние использования игр как средства развития речевой активности детей 3-4 лет с ОНР.

Практическая значимость исследования: результаты исследования, подобранные игры для занятий с детьми младшего дошкольного возраста с ОНР могут быть использованы дефектологами в образовательном процессе для повышения эффективности развития речевой активности детей.

Ключевые слова: дети дошкольного возраста, общее недоразвитие речи, игра, общение, навык, коррекция, речевая активность

*Akhmetzhanova Zh.B.¹, Shamshenova E. Zh.², Amantayeva S.A.³

^{1,2,3} Karaganda University named after E.A. Buketov,

^{1,2,3} Karaganda, Kazakhstan

SPEECH DEVELOPMENT OF PRESCHOOL CHILDREN WITH GENERAL SPEECH UNDERDEVELOPMENT THROUGH GAMES

Annotation

Social changes in Kazakhstan have led to a change in the social structure of society in educational institutions. Education puts forward and solves the problems of personal development, thereby becoming an effective factor in the development of modern society.

President of the Republic of Kazakhstan Kassym-Jomart Tokayev said «The world's leading schools are fully engaged in developing children's creative potential, teaching digital technologies and exact sciences. Teachers are changing teaching methods towards game formats and are constantly searching. We are all united in our desire to make Kazakhstan a prosperous, developed country," the Head of State said, speaking at the August conference. The key to this is high-quality, accessible and modern education. I emphasize - modern education...» [1].

The renewal of the education system in Kazakhstan is accompanied by fundamental changes in the preschool organization of education.

Preschool age is a period of active development, including the formation and development of all aspects of speech – phonetic, lexical, grammatical. The child's ability to consistently, clearly and accurately express his thoughts is a prerequisite for his communication with others and further success in his studies.

The purpose of the research: the theoretical justification and development of a number of activities using games for the development of speech activity in children 3-4 years old.

The methods of research: analysis of psychological and pedagogical literature on the problem of research, study of documentation, pedagogical experiment.

In conclusion, the scientific and methodological literature on the research problem is analyzed. Analyzing the data obtained, we found that in children of younger preschool age with general speech underdevelopment, the average (50%) level of speech activity development prevails, which indicates the effectiveness of the pedagogical work carried out. Thus, it is possible to promote the development of speech activity in children 3-4 years old.

Key words: children of preschool age, underdevelopment of general speech language, game, communication, skill, correction, speech activity.